

Nr. 2 fehlt!

11. Dez. 1954 Lr

XVI

INSTITUTIONUM VETERINARUM
DE
SPECIALISSIMA MEDICINAE
METHODO
OMNIS PRINCIPALIS CURATIONIS
ARTIS
ET PRINCIPALIS DOCTRINAE
ARTIS
CHRISTIANUS VETERINARIUS
ARTIS

1.

DISSERTATIONEM SOLLEMNEM
DE
SPECIALISSIMA MEDENDI
METHODO
OMNIS FELICIS CVRATIONIS
FVNDAMENTO
PRO HONORIBVS DOCTORIS

Ad D. April. cIo Is c c xxxiii.

H. L. Q. C.

PVBLICE DEFENDET

CHRISTIANVS FRIDERICVS DANIEL,
SONDERSHVSA-SCHWARZBVRGICVS.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ

Typis JOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

DISSERTATIONEM SOLEMNEM
DE
SPECIALISSIMA MEDENDI
METHODO
OMNIS FELICIS CURATIONIS
FUNDAMENTO
PRO HONORIBUS DOCTORIS

ANNO 1744 Aprilis 15 die

CHRISTIANVS ERIBERICVS DANIEL

HADE MADDEPPE
Typi JOHANNIS CHRISTIANI HILGERI Acad. Typogr.

V I R O
ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO ET EXPERI-
ENTISSIMO
DOMINO
FRIDERICO HOFFMANNO

S. R. M. BORVSSICÆ A CONSILIIS SANCTIORIBVS ET VALE-
TVDINIS TVTELA ACADEMIÆ FRIDERICIANÆ ET ORDINIS ME-
DICI SENIORI COMITI PALATINO CÆSAREO ACADEMIÆ SCI-
ENTIARVM IMPERATORIÆ CAROLINÆ PETROPOLITANÆ AN-
GLICÆ ET BEROLINENSIS SODALI HÆREDITARIO
IN SCHWERZ

DOMINO PATRONO ET PRÆCEPTORI
AD CINERES DEVENERANDO

NEC NON

V I R O
CONSULTISSIMO ATQVE AMPLISSIMO
DOMINO
IOANNI BERNARDO
DANIEL

SERENISSIMI PRINCIPIS SCHWARZBVRGI CONSILIARIO PRO-
VINCIÆ ET A COMMISSIONIBVS, NEC NON CONSVLII PRI-
MARIO CIVITATIS SONDRERSHVÆ MERITISSIMO
PATRI OPTIMO INDVLGENTISSIMO

ET ÆTERNVM SVSPICIENDO
HANCCE DISSERTATIONEM SOLLEMNEM

D. D. D.
AVCTOR

VIR
ILLVSTRIS ET EXCELLENTISSIME
PARENS OPTIME

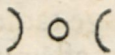
Vr equidem *Vestris nominibus* sacram esse velim hanc meam dissertationem; mirum profecto erit nemini, qui alius secum perpendit, æquum iustumque esse, vt aliquando conspicuum meæ erga *Vos* venerationis obsequiumque edam monumentum. TE quippe, *Illustris & venerande Senex*, non possum certe non omnis felicitatis meæ auctorem statoremque compellare. Ex quo enim mihi, ante integros septem annos, penitus *Tibi* innotescen-

scendi, felicitas obtigit, me non solum in domum *Tuam*
recepisti, optimisque doctrinis *Tuis* & saluberrimis præ-
ceptis, quæ *Te* iam dudum communem medicinæ do-
ctorem effecerunt, priuatissima instructione imbuisi;
verum etiam per omne id tempus tot beneficiorum ob-
ruisti generibus, vt *Te* alterum parentem meum iure ve-
nerer; quaque ratione animum *Tibi* deuinctissimum
rursus declarem, omnino nesciam. Neque vero ho-
mini beneficiorum immemori *Te* benigne fecisse existi-
ma; sed quæ vnquam ex doctrina *Tua* in me imposte-
rum redundabunt commoda, horum sane omnium ra-
tionem venerabili recordatione ad *Te* referam gratissi-
mus. *Tibi* autem, *Parents optime*, cum a Deo discesse-
ro, debeo vitam, educationem, & necessaria ad ingenii
culturam subsidia, quorum *Tu* certe nullum reliquum
fecisti, si vnquam ad salutem meam pertinere visum est.
Quæ cum ita sint, omnino sat graues mihi suppetunt
causæ, ob quas *Vobis, Illustris Senex, optimeque Parents,*
studiorum meorum rationem redditurus, hanc meam
dissertatiunculam submisisse offero. Cuius licet dignitas
tanta non sit, vt me graui ære, quo apud *Vos* laboro,
vlla ratione liberet; longe tamen impensior est, quo
Vobis eandem consecro, affectus, quoque spem concipio
certissimam, fore, vt diducta fronte, in summæ ob-
seruantix animique grati tesseram, hoc, quicquid est,
muneris suscipere ne dedignemini. Quod si feceritis,
ego

ego sicut omnia ; ita & hoc, propensæ *Vestræ* in me voluntatis specimen quæsitissimis semper studiis prosequar, & per omnem vitæ meæ flexum gratus exolabor. Quod reliquum est, supplex precor diuinum Numen, velit *Te, Vir Illustris, Tuasque* vires iam senectute fractas confirmare, & in maximam totius orbis litterarii lætitiæ, certamque tot ægrotantium salutem per longum adhuc tempus integras, & tantis negotiis ferendis pares efficere, vnaque *Illustrem Familiam Tuam* omnibus, quæ in mortales cadunt, bonis vberime cumulare; *Te vero, optime Pater,* cum dulcissima matre, ad teram senectutem, in domus nostræ dulce præsidium, saluum perducere atque incolumem! Ita valete, *Vestroque* patrocinio & amore vterius medignamini. Dabam Halæ a. d. XXVII.
April. MDCCXXXII.

DISSERTATIO SOLLEMNIS
DE
SPECIALISSIMA MEDENDI METHODO
OMNIS FELICIS CVRATIONIS
FVNDA MENTO.

PROOEMIUM.

Ræsentem medicinæ statum consi-
deranti non potest certe non in-
signe tædium mouere temera-
ria illorum audacia, qui, violatis
medicinæ sacris, sine vlla naturæ rerumque me-
dicarum cognitione, morborum curationes
peruersissime aggrediuntur. Equidem omni fe-
re æuo prudentiores nonnulli pestilentissima
reipublicæ animalia censuerunt homines leuiter
tantum eruditos, & in arte sua minus rite ver-
fatos. At vero dolendum est grauissime, fa-
luberrimam hancce regulam nondum ad me-
dicinam esse traductam, neque dum mortales
ad eam iudicandi felicitatem pertigisse, ut me-
dicum eruditum ab empirico indocto distin-
guere satis didicerint. Quilibet enim se hodie
A 2 fingit

fingit medicum idiota, & vix anicula rumorem de morbo audiuit, cui statim remedium longo vsu comprobatum audacter opponit, suam in medendo peritiam gloriose ostentans. Quot dein agyræ & loquaces circumforanei, publicis etiam testimoniis muniti, hinc inde circumuolant, qui miris artibus, summaque vaniloquentia, credulum quemque inani valetudinis recuperandæ spe eludunt. Aut quot insolentes chymici, & qui divino quodam spiritu se afflatos somniant, adepti, immensæ virtutis arcana, & medicamenta vniuersalia, splendidoque polychrestorum titulo superbientia, admodum caro vendunt pretio; quorum tamen omnium ea plerumque est ratio, vt non modo non prosint, sed etiam nocendo in maius longe periculum, ipsamque mortem miseris præcipitent. Et vbi fere locorum, præsertim in Germania nostra, degit carnifex, qui non id sibi iuris vna cum carnificina traditum iudicet, vt medicamentis etiam internis contra vim morbi & mortis pugnare sibi liceat? Idem delirant opiliones, bubulci pariter atque subulci, imo fere ex plebe nati omnes, qui vix vnam alteramue herbam in morbis salutarem norunt, quam

quam mox aliis eodem morbo decumbentibus iniqua prorsus iactatione commendant. Ac si verum proferre licet, in omni ordine, ætate omni, seculis omnibus, & singulis denique disciplinis, ad præsens vsque tempus, exempla adsunt innumera, quæ luculenter admodum ostendunt, singulari quadam & prope natiua homines propensione ad medicam opem aliis ferendam inclinare, a qua difficillime, & nulla prorsus solertia, neque minis neque pœnis possunt cohiberi. Verum enim vero, non hi solum temeritatis crimen subeunt, qui extra medicinæ sphaeram constituti remedia in auxilium morborum proferunt; verum etiam illi quam maxime supinæ imprudentiæ accusandi sunt, qui sicut navem oceano, ita vitam suam, qua nihil pretiosius est, incerto medicastrî arbitrio nimis securi permittunt. Causas huius deplorandæ medicinæ calamitatis inquisituro, harum quidem plurimæ inuentu non difficiles occurrunt. Ex omnibus tamen præcipua mihi videtur, quod rudi vulgo non minus, quam ipsis etiam eruditis fixa inhæreat persuasio, dari certa aduertus morbos remedia, ipsisque medicamentis certas atque específicas inesse virtutes, quibus

immensa humano generi beneficia possent præstari, si quis earum notitiam haberet. Docet hoc suo imprimis exemplo imperita plebecula, ad consulendum facillima; docent quoque nobiles & honestæ familiæ, quæ plerumque arcanas quasdam medicamentorum compositiones, probatæ, vt aiunt fidei, in scriniis suis adseruant, a quibus in simili casu eundem sibi effectum promittunt. Docent id denique, quod turpe dictu est, medicorum plurimi, qui sæpe toti sunt in corradendis remediorum formulis, suisque rebus fatigisse putant, si easdem in morbis similitudine quadam affnibus sine omni indicatione, sine omni habito discrimine iterum præscribunt. Quorum vero singuli sicut vno omnes calceo metiuntur, & generalem medendi methodum ad morbos depellendos sufficere falso sibi persuadent; ita non mirum est, quod ægrotantium plurimos aut fortuito tantum casu sanitati restituant, aut in peiorem valetudinis statum cum mortis periculo detrudant, unice in hoc asylo requiescentes, quod prosperos ipsorum effectus sol adspiciat, aduersos tegat tellus. Multo magis aliam tutioremque in medendo viam inire decet, si cum
certi-

certitudine quadam, & cum bonis ægrorum rebus morbis obuiam ire velimus. Plane enim non sufficit, herbas aliaque prompta in auxilium morborum nosse, eademque sine discrimine proponere; sed totus rei cardo in eo potius vertitur, vt quis medicamenta, quorum virtus non absoluta, sed pro indiuidui & circumstantiarum ratione valde limitata est, conuenienter applicare, & ad salutarem dirigere finem exacte calleat. In quo autem perficiendo, dici vix potest, quantum præcipua medentium pars hallucinetur, quamque difficile sit, singula ita dispicere, vt ne præcipuum forte momentum obliuioni tradamus. Quum itaque per integrum septem annorum spatium, quo mihi doctrina atque hospitio *Viri Illustris* & tam fama, quam meritis per omnem Europam celeberrimi HOFFMANNI, singulari quadam felicitate vt licuit, grauissimos medentium errores, ex neglecta circumstantiarum æstimatione permanentes satis superque cognouerim; opera facere pretium iudicavi, si in edendo specimine academico dissertationem de specialissima medendi methodo, vnico omnis felicitatis curatio- nis fundamento, conscriberem. Eo autem li-
bentius

bentius ad pertractandum hoc thema animum calamumque adieci, partim quod nihil fere magis delapsam, & omnium pæne opprobrio expositam medicinam a conuictis liberare potest, ac specialis & pro indiuidui indole suscepta medendi ratio, partim quod ipse *Vir Illustris* dignum hoc argumentum reputauit, in quo expendendo ingenii vires periclitarer, meosque qualescunque profectus in arte salutari demonstrarem. Id vero quum in hac commentatione quæsiuerim efficere, an & quantum meas scribentis partes expleuerim, æquo & candido beneuoli lectoris iudicio permitto, fretus spe firmiori, fore, vt in hac opella meum bene merendi studium æqui bonique consulat. Quo autem in limine statim de ipso tractandi ordine paululum constet; scire licet, me confutato prius peruerso de remediorum operatione præiudicio, omnem operam eo contulisse, vt medendi methodum præcipuis tam morbi, quam ægrotantis circumstantiis rite attemperandam docerem. Vtinam modo fini præfixo apte respondeant omnia!

§. I.

TAm apte, sapienter & concinne a summo omnium rerum opifice constructa est corporis humani machina, vt donec viua, sana & a putredinis labe immunis est, sanguis ceteraque fluida per vniuersam eius tubulosam compagem perenni moueantur flumine, ad succos inde laudabiles in vsum corporis conuertendos, inutiles vero extra cancellos eiusdem mature eiciendos. Suffinet autem huncce vitalem sanguinis & humorum circuitum mutua illa & aquabilis solidorum ac fluidorum in se inuicem actio, quæ a debita solidorum elasticitate, & decente fluidorum mensura ac temperie vnice dependet, omniumque tam corporis, quam animi *functionum integritatem*, quæ sanitatis indicium præbet, egregie tuetur ac moderatur. Quamprimum vero, sublato hoc motuum vitalium æquilibrio, aut in firmis & continentibus partibus iusto maior fit tensio vel remissio, aut si liquida forsân a naturali proportione temperieque sua deflectunt; non potest inde non morbus, siue conspicua *functionum corporis lesio*, certissime emergere.

§. II.

Quæ cum ita sint, non alia profecto ratione omnes morborum causæ suam nocendi potentiam in corpus humanum exercent, quam quod motum solidorum siue accelerent & augeant, siue imminuant, partiumque fluidarum quantitatem vel qualitatem quocunque modo immutent. Iam vero, quum vnanimi medicorum consensu, certa que experientie fide, omnis sanationis fundamentum in eo potissimum contineatur, vt causarum series, a qua morbi

B

pro-

propullulant, apta ratione præcindatur; iudicatu sane facillimum est, nihil medico prius, nihil posterius esse debere, quam vt causas, æquilibrium illud solidorum & fluidorum turbantes, conuenienti naturæ methodo emendet, tollat, remoueat.

§. III.

Instrumenta, quibus salutarem huncce finem obtinere studet medicus, dicuntur remedia, quæ satis commode in diætetica, pharmaceutica & chirurgica possunt dispesci, omninoque eo debent dirigi, vt siue in solidas, siue in fluidas nostri corporis partes, siue in vtrasque simul agant. In illas quidem, fystolen depressam excitando; vnde habemus roborantia, siue nimis auctam complacando, quod præstant anodyna: in fluidas autem, excedentem ipsarum copiam diminuendo, quod efficiunt euacuantia, vel demum intemperiem earundem corrigendo, quo spectant omnis generis alterantia. Quorum omnium, ex amplissimo materiæ medicæ apparatus defumendorum virtutes & agendi principia intimius cognita habeat medicus, si iisdem cum fructu in artis exercitio vti voluerit.

§. IV.

Ipsum agendi modum remediorum consideraturi deprehendimus, neque in vniuersa rerum natura, adeoque nec in corpore nostro, vbi omnia mutuis inter se viribus agunt, vllam mutationem sine motu posse concipi. Omnis autem motus sicut determinatam quandam inter nitentis & renitentis corporis vires supponit por-

portionem; ita pariter de nullo medicamento in se spectato certus quidam effectus potest prædicari, sed ille potissimum a corpore humano viuo, actionem medicaminis recipiente, suisque viribus ipsi renitente est deriuandus. Aut vt paucis omnia comprehendam: nunquam a medicamento exoptata succedit mutatio, nisi corpus ipsum quoad solidas & fluidas partes ad recipiendum motum fuerit dispositum. Clarissime huius argumenti veritas elucescit, si modo ad ea, quæ experientia suppeditat, phænomena, mentem velimus aduertere. Sic enim nullum neque medicamentum, neque etiam venenum in corpus mortuum, in quo nulla amplius agendi vis residet, operationem suam exercet; quod tamen necessario eueniret, si illa soli medicamini in acceptis esset referenda. Docent hoc imprimis vesicantia, cuti adhibita, quorum in numero cantharides eminent, quæ nullas plane vesiculas in cadauere, easque leuissimas tantum in corporibus morti proximis excitare solent. Idem quoque de internis valere existimandum est. Quid enim tam diuersa medicamentorum in diuersis corporibus operatio, quæ toto fere celo differt, aliud subindicat, nisi quod certa quædam corporis dispositio requiratur, si pharmacum debeat opinatum præstare effectum? Cuius quidem rei longe plura adferre possem exempla, nisi partim eius veritas ex infra dicendis per se pateret, partim mihi in hoc perficiendo otium diu fecisset *Vir Illustris* & de medicina ad maiorem euehenda certitudinem immortaliter meritis FRID. HOFFMANNVS in aurea dissertatione *de vera medicamentorum in morbis virtute rite cognoscenda*, vbi totus in eo est, vt crassos illorum errores, qui cer-

tam medicamenti efficaciam decernunt, refutando, eandem a facta ad indiuiduum relatione solidissime deducat.

§. V.

At vero, proxime iam non sine merito in quæstionem venire arbitror, in quonam illa corporis ad recipiendam medicamenti actionem dispositio proprie consistat? In quo quidem demonstrando a vero haud aberrare mihi videor, si illam in speciali, quam quilibet homo seorsim obtinet, partium solidarum & fluidarum inter se proportionem repono; unde dein peculiaris mechanismus, & singularis quædam ad functiones tam naturales, quam præter naturam accidentes dispositio, certaque pariter medicamenti viribus resistentia pronissime resultat. Quum vero hæc mutua solidorum & fluidorum proportio ac motus non modo in diuersis corporibus admodum differat, sed ab innumeris quoque causis, ut sunt temperamentum, ætas, structura corporis, sexus, vires, diæta, consuetudines, anni tempora, climata, morbi, eorumque causæ & symptomata &c. mirum in modum determinetur atque modificetur: in aprico esse positum iudico, ipsam quoque corporis dispositionem, & quæ huic innititur, medicamentorum operationem, pro corporum varietate mirifice differre, adeoque a solo medicamento nunquam certum expectandum esse effectum. Accedit, quod medicamenta plane non aliter, ac instrumenta possint considerari (§. III.), quibus vires corporis ad sanitatem quærimus dirigere. Instrumentum vero non agit, nisi vi alterius motum. Unde etiam a viribus corporis, cui ingestum est medicamentum, ipsius agendi

agendi ratio debet determinari. Et quum a singulis iam nominatim allegatis rebus ipsa corporis fabrica, indeque pendentes eiusdem vires diuersimode immutentur; medicamentorum quoque effectus mirifice ideo variet necesse est. Quare sponte sua refellitur absonum illorum figmentum, qui breuioris sanandi rationis studiosi specificam remediis energiam adsignant, eademque sine praua consideratione tam adfectuum, quam indiuiduorum & causarum laudentium promiscue & temerario ausu propinant.

§. VI.

His ita præmissis iam satis cognitum perspectumque esse confido, omnem morbis recte medendi methodum a singulari medentis prudentia pendere, & vnica hac lege practica quam optime comprehendendi:

*Remedia applicandi ratio prouide admodum
& circumspecte secundum morbum, eius causas, symptomata & decursum; speciatim vero secundum corporis indiuidui naturam, temperamentum, aetatem, sexum, vires, sensationem, consuetudines, dietam, humorum & viscerum constitutionem, se & excretionum successum, tempora anni & climata debet institui, ipsaque remediorum virtus simul ex eorundem adbibendi modo, & aliis admixtis caute diiudicari.*

Atque hanc remediorum secundum omnes circumstantias
B 3
pru-

prudentem applicationem equidem *methodum medendi* dico *specialissimam*, quæ sane rectissime, prout titulo efferre lubuit, omnis felicitis curationis inconcussum constituit fundamentum. At bone Deus! quot & quantæ in hoc opere pro virili præstando obiciuntur difficultates, quot ferè inexplicabiles adsunt rationes! luculento indicio, diuinam medendi artem minime esse adeo leuem, facilem & nugatori cuiuis peruiam; sed rem plane difficillimam, magnoque iudicio & improba demum industria parabile opus. Id quod perpulcre non minus, quam ex veritate antiquissimus medicinæ parens HIPPOCRATES edocuit, dum *experientiam fallacem, iudicium difficile, experimentum periculosum, totamque hominis statem arti perficiendæ vix sufficientem* pronuntiauit,

§. VII.

Meum nunc erit, vt datam fidem soluturus apta ratione demonstrem, quomodo iam stabilitæ regulæ practica ipsa medendi methodus sit accommodanda. Quoniam vero ad curationem tuto & feliciter peragendam nihil æque confert, ac morborum quoad peculiarem indolem, causas & symptomata exactior cognitio; vnde deinceps firmum de remediis adhibendis iudicium formare, singulaque indiuiduo rite attemperare possumus: hinc eundem iam ordinem in opere pertractando seruare placet. Et primo quidem ipsa morbidæ affectionis conditio se nobis consideranda sistit. Nisi enim quis morbum, cui auxiliatrices ferendæ manus, distincte noscit medicus, qua ipse ratione ad causarum scrutinium descendere, aptaque remedia iisdem opponere queat, e-

quidem

quidem non video. Siquidem diuersi morbi diuersas supponunt causas, a quibus proueniunt, adeoque etiam discrepantem corpori & eius functionibus læsionem inferunt, cui demum differens respondet medendi ratio (§.VI.) In cuius rei fidem duos tantum valde inter se conuenientes morbos, apoplexiam atque syncopen, in medium adducere lubet. In utroque vna eademque obseruatur accessionis ratio, & laborantes sensuum vñ priuati immobiles iacent. Si quis itaque veri discriminis nescius ignorat, in syncopiticis insultibus faciem esse pallidam, pulsuumque ictus debiles & respirationem interceptam, quæ contrario plane modo in apoplexia se habent, tum omnino desideratam ferre medelam nullus poterit. Siquidem in apoplexia venæ sectio præsentissimam adfert opem, quæ contra in syncope, ob summam vasorum strictionem, & languidum cordis motum aut frustra prorsus, aut cum damno suscipitur.

§. VIII.

Tanta autem aliorum etiam morborum tam ratione inuasionis, quam decursus & symptomatum inter se est conuenientia, vt subactò iudicio & multa sæpe experientia opus sit ad alterius ab altero discrimen ex notis specialioribus rite detegendum. Ne igitur in re tanti momenti delinquat, sibi quæ & ægrotanti imponat artifex, omnem sane impendere debet operam. Nulla autem fere melior ad differentem morborum indolem cognoscendam datur methodus, ac si quis solidiori corporis viui & sani scientia, quam physiologiam scholæ medicæ appellant, fuerit præditus. Etenim, quum omnes morbosæ adflicciones per qualemcunque functionum læsio-

læsionem se manifestant; (§. I.) facile profecto est negotium, ad morbi intelligentiam perueniendi, si partium in statu sano munia probe cognita perspectaque habemus, & simul ex anatomica earum consideratione diiudicare didicimus, quale vitium per structuram suam recipere, qualemue aduersæ sensationis speciem in statu morbofo referre soleant. Sic enim, quod illustrationis causa dictum esto, molestæ hypochondriacorum in utroque imi ventris latere inflationes & dolorificæ pressiones rectius quidem intestino colo a flatibus aut distento, aut spasmodice constricto, quam hepatis vel lieni tribuuntur, ideo quod horum viscerum fabrica, ob pauciores neruorum propagines neque tam exquisito sensu gaudet, neque a sanguine inibi accumulato ita potest distendi, vt intra tam breue tempus denuo gracilescat. Tum quoque causarum prægressarum, symptomatumque æstimatio quædam non obscura morbi præsentis indicia suppeditare poterit. Siquidem medicus in re physica bene versatus per facile intelligit, quam nocendi potentiam errores in diætâ commissi habeant, quemue effectum in corporibus producere soleant. Symptomata autem morbum, a quo dependent, indicare, hoc inter plura alia exempla, vel solus ille ardentissimus calor, qui inflammationem ventriculi cum magna pulsuum celeritate comitatur, ostendere potest, quo ipso acuta hæc febris a cardialgia perbelle discernitur. Atque ad singula hæc recte cognoscenda facilem pandit viam completa morbi quoad omnes circumstantias consignata historia, cui ideo peritus in arte medicus tantum non semper therapiam debet superstruere.

§. IX.

§. IX.

Cognito iam morbo ad ipsas causas eius deueniendum est, quibus expugnandis idonea debent opponi auxilia. Sunt autem ex iis, quæ vel immediate morbum excludunt, vel mediate & remote ad eum conferunt. Illæ dicuntur formales proximæ, quæ sufficientem morbi rationem continentes, in perturbato, eoque vel nimis aucto vel deficiente solidorum & fluidorum motu vnicè consistunt. Sicut autem in statu sano non interruptus æquabilisque solidorum & fluidorum motus a partibus solidis, liquida vehentibus, quam maxime dependet; ita nihil dubii est, quin etiam inæqualis & a mensura recedens iisdem adscribi tribuique potissimum debeat. Siue enim intensior cordis arteriarumque systole & diastole, cursum sanguinis accelerando, febres progignit; siue aucta fibrarum tam muscularium quam membranarum systole, liquidis inæqualiter distributis, spasmos, conuulsiones, dolores & hæmorrhagias producit; siue nimia earum relaxatio, quam atoniam appellamus, intercepto & retardato fluidorum progressu, varii generis stagnationes & corruptiones tam seri quam sanguinis, viscerumque infarctus & obstructions &c. inferre solet. Et licet primo rei intuitu longe plures morborum causæ continentem esse videantur, facile tamen quisque aliter sentiet, qui paulo altius seculum perpendit, allegatas hasce causas pro differenti partium, quas lædunt, structura tantum varias adferre functionum læsiones, quibus deinceps diuersa imponuntur nomina. Vt ideo nihilominus pro firmo certoque statuendum sit, præsentibus hisce causis, morbosas corporis ad-

C

flectio-

flictiones esse præsentis, remotis autem sponte sua illas remoueri ac subigi.

§. X.

Neque tamen ex voto hoc præstare poterit medicus, nisi simul ad causas materiales, hos motus irregulares proxime efficientes, curatius attendat. Sunt autem illæ infensissimæ sanguinis & humorum in canalibus suis quietes, lentioresque progressus, siue stases atque stagnationes, ad quas discutiendas, resoluendas & in circuitum redigendas omnis dirigenda est medicatio. Solent autem illæ ipsæ ab antecedentibus quibusdam causis, & hæc rursus a remotioribus, in peruerso vitæ vltusque regimine fundatis, sustentari, quarum vtique seriem ordinemque scire oportet medicum, si cum fructu curationem peragere in votis habet. Vtpote in eodem morbi genere sæpe multiplices sunt, vt modo his, modo aliis tolli velint remediis, quæ ideo optime debet medicus feligere. Minime enim suas in medendo partes perfecit, qui in morbo spasmodico sola anodyna offert, aut in virium languore analeptica propinat; sed longe curiosius antea dispiciendum est, vnde spasmi viriumque languores proueniant, si non tam morbum ad tempus lenire, quam funditus potius euertere cupimus. Id quod vt paullo clarius innotescat, iam in medium proferre lubet vel vnicum satis sollempnem adfectum, capitis dolorem, cuius quidem ratio formalis in qualicumque membranarum capitis neruearum irritatione continetur; quæ tamen ab aliis longe pluribus causis materialibus & antecedentibus sustentatur, quibus simul obuiam ire remediis decet. Ita enim in iuuenibus sanguine & succis plenis non adeo raro a sanguine

guine nimio exæstuante, fortiusque ad caput propulso, molesta hæc sensatio suscitatur, quam eo tempore temperantia nitrosa, potus frigida, pediluua, ipsaque venæsectio optime mitigare solent. Hypochondriacis eadem sæpe adfectio a sanguine ob spasmos & flatus primarum viarum, aluique adstrictionem, superiora petente contingit, vbi remedia stomachica, spasmos & flatus discutientia cum clysteribus & aluum subducentibus optimam ferunt medellam. In scorbuticis hic dolor aduersam sanguinis & humorum dyscrasiam pro causa agnoscit, quam diluentibus & humorum correctioni dicatis remediis emendare expedit. In senibus porro eadem humorum impuritas & nervosi generis imbecillitas eundem hunc morbum excludunt, vbi præter ante dicta sanguinem depurantia, spirituosâ analeptica interne & externe adhibita, egregie opitulantur. In iis demum, qui veneræ luis igniculos intus alunt, dirus hic morbus a lympha corrupta suos mutatur natales, quam ideo per apta remedia corrigere decet, si laudem curationis bene peractæ referre velimus.

§. XI.

Neque vero sufficit causas, quæ dicuntur proximæ, morborum nosse; sed inquirere etiam conuenit, in quo viscere, in qua parte suam fixerint sedem. Etenim cognoscimus exinde non solum causæ vehementiam, si partis cui insidet, plus minus ad vitam necessariæ functionem consideramus; verum etiam in ipso curationis negotio feliciores facere progressus licebit, vbi veram eius sedem paulo rectius inuestigauimus. Ita febres intermittentes & lentæ, asthma stomachicum, cephalalgia diuturnæ, alii- que plures morbi, aut in prima, vt aiunt, herba suffoca-

ri, aut iam adulti ex voto perfanari poterunt, quando ipsum causæ materialis fomitem subtrahere didicimus. Qui vero quum in dictis affectibus intestino plerumque duodeno inniduletur, quod ob tunicam nerueam, villosa tectam, minus sensibile est; facile inde eruditus & in arte probe versatus intelligit medicus, purgantia medicamenta ad vitiosos humores inde euacuandos minus sufficere, sed maiori longe stimulo, quem emetica præstant, opus esse, ad illos e latibus suis exturbandos. Atque ideo vomitum cientes remedia, cum debitis cautelis exhibita, in eiusmodi casibus omnium fere auxiliorum genera longissime superant; quicquid etiam nonnulli nimis timidi, eorumque genuinum adhibendi modum ignorantes contradicant. Ex quibus simul optime apparere arbitror, circumspècta horum momentorum consideratione, aptiorem reddi medicum, vt sciat, quænam medicamenta, an debilia, an fortiora sint porrigenda, & an spes curationis; ab iisdem exspectari possit, an minus.

§. XII.

Licet vero nonnisi causis morbi cognitis, sanationem eius moliri concessum sit; attamen illæ medentis examen ita sæpe subterfugiunt, vt vel oculatissimo absconditæ maneat. Quis enim, vt pauca tantum exempla allegem, diuinare valuisset, pertinacem alui obstructionem pueruli, cuius mentionem faciunt *Ephem. nat. Curios. Dec. I. ann. VI. & VII. obs. 97.* excrecentiæ carneæ intestinis adherenti ortum debuisse, aut, vt mihi constat, a nimia intestini recti, a glandulis in parte superiori induratis, angustia fuisse productam; nisi inuestigatio cadauerum hæc vitia post mortem clarius detexisset? Sæpe etiam irregularis

laris ciborum appetentia, vagi intestinorum dolores, alui inordinata secessio, intercurrentes cephalalgia & phlogoses, malum hypochondriacum in natu maioribus mentiuntur; quæ tamen omnia non raro vermiculosam progeniem pro causa agnoscunt. Et quis omnes enumerare velit causas, quæ in morbis ab interno quodam abscessu, obstructione mesenterii, polyposis concretionibus, scirrholatente & simili labe productis post fata demum in cadaueribus deprehenduntur.

§. XIII.

Sæpe etiam incidit, ut causa, quamvis a medico perspecta, medicamentorum vim plane eludat. Omnino enim inter vim morbi & remediorum iusta debet esse proportio, qua deficiente, inanis est conatus medendi omnis. Quis enim fere lapideam hepatis indurationem in hydrope emollire, liberumque sanguini cursum per hoc viscus restituere audeat; aut quis purulentam pulmonum consumptionem in vera phthisi emendare valet, licet optime harum causarum conscius? Multo magis tum omnem eo operam conferre fas est, ut leuamen quoddam symptomatum ferendo, aliquam dulcissimæ vitæ prolongationem procuremus.

§. XIV.

Causarum morbi effectus sunt ipsæ functionum læsiones, quas symptomata dicunt medici, & in primaria ac secundaria solent distinguere. Illa quidem a morbo separari nequeunt, sine his autem, licet abessent, morbus potest persistere. Vtraque profecto in medendi methodo rite adornanda probe decet attendere. Sæpe enim, ut a secundariis ordiar, nonnulla iunguntur, quæ remo-

ram iniiciunt, quo minus proximæ causæ satis commode possimus occurrere; aut si ipsam oppugnaremus, nocivam morbi in peius conversionem allaturi essemus. Quod si ancipitis huius eventus evidentiora se produnt indicia, contraindicatio adesse dicitur, qua difficiliore morborum curationes fieri sagaciores medici omnes, & recte quidem iudicant. Exemplum præbent nimix alui fluxiones, quæ febribus acutis sæpe iunctæ, multum ut plurimum medico facessunt negotii, ideo quod remedia iisdem proficua febris æstum magis accendunt, & quæ huic rursus extinguendo dicata sunt, temperantia salino-nitrosâ, alium magis solutam fluxilemque reddunt. Idem deprehendimus in pectoris affectibus, ut tussi convulsiva chronica, cuius quidem fauitia blanda nonnunquam postulat sedantia, & acridinem demulcentia, ut sunt decocta aue-nacea, variique ex oleosis & dulcibus parati linctus, quorum tamen usum ventriculi imbecillitas non raro interdicit. Id quod nisi tam frequenter accideret, longe sane expeditior faciliorque esset medendi labor, neque tam multi terræ parenti ante diem redderentur.

§. XV.

Neque parum interest, ut primaria & cuius morbo propria consideremus symptomata. Postulant enim sæpe prius aliquam vehementiæ suæ mitigationem, quam causæ remouendæ manus medicatrices adhibeamus; alioquin funeri dant ægrotantes celerius; quam causâ morbi potest subigi, suaque nocendi potentia priuari. Ita enim lancinantes capitis dolores, fœtida genitalium, oris, nariumque ulcera, tophi & ossium caries in contagioso luis venereæ adfectu sponte quidem evanescerent, tota corrupto-

ruptorum humorum massa ex intimis corporis recessibus per debita emunctoria expulsa. Si quis autem spretis hisce symptomatibus nulla externa subueniret medela, certo certius esset periculum, ne putrida partium quarumuis corruptio plenariam machinæ destructionem adferret, ante quam sine suo ad remouendam causam directo potiri liceret medico. Simili ratione in pustulosis cutis adfectibus intolerabilis ille pruritus perite est mitigandus, nisi velimus, vt ægrotantes cutim nimium scalpendo maiorem eius relaxationem, quam postea vberior sordium inutilium adfluxus sequitur, ipsiusque mali longiorem protractionem sibi proritent. Et profecto, qui symptomatibus prudenter mederi didicit medicus, facile sibi magnam conciliabit existimationem. Laborantes enim de morbo eiusque causis, quas ignorant, parum solliciti functionum tantum læsionibus medelam a medico exposcunt anxiique expectant.

§. XVI.

Singula hætenus de causis & symptomatibus allata satis, vt arbitror, testatum reddunt, alias atque alias causas, diuersaque symptomata, variam corpori mutationem inferre, quæ etiam diuersam pascit medendi rationem, caute ideo a medico erudito instruendam. Proximum nunc est, vt indicem, quomodo secundum morbi decursum instituenda sit curatio. Complector autem sub morbi decursu eius ortum, varium progressum & paroxysmos. Quæ omnia sicut certis stasisque temporum periodis contingunt; ita omnino medentis est, has ipsas omni, qua fieri potest, attentione obseruare. Quod autem si minus pensi habemus, metuendum est, ne remediis,

diis, quamuis causæ oppositis, contrarium producamus effectum, insitamque corpori vim se conseruandi deprimamus, vbi potius deberet excitari, & a medela adiumentum accipere. Latior autem hic patet campus, quam initio quisquam existimaret. Quilibet enim morbus speciales quasdam habet accessionis, incrementi, status & declinationis leges, non sine labore nec difficultate in tanta ægrotantium diuersitate eruendas. Atque in hoc obseruando saniores naturæ ministri a cœcis empiricis recedunt, qui artis præsidia contra morbum commendantes nihil curant, quibus natura in morbis sanandis vtatur temporibus, quibus viis & motibus, quos possent siue promouere, siue pro rei statu compescere.

§. XVII.

Neminem a me postulaturum esse confido, vt per quæuis genera morborum eundo ostendam, quomodo singulis vnius cuiusque periodis & successionebus accomodanda sit medendi methodus; sed meo scribentis munere fati functus mihi videor, si præcipua, quibus totum hoc negotium absolvitur, momenta breuibus commemorauero. Paucis itaque hæc habe: In omnibus morbis primo mox insultui in tempore præueniatur, ante quam natura nimis delassata morbo expugnando impar euadat. Præceps enim & momentanea est medendi occasio, qua neglecta ægrotudines, quæ vel facile auerti, vel lenioribus tolli præsidii potuissent, postea nisi heroicis, aut nullo prorsus negotio profligantur. Quid enim, vt rem exemplo illustremus, in acutis inflammatoriis febribus vllò poterit medicamento præstari, si inter initia necessaria sanguinis nimii e vena secta detractio fuerit omissa, nec
in

in lentis & heceticis febribus impura vitiosorum humorum colluies in principio e primis viis commode educata? Deinde in singulis, maximeque acutis passionibus, sollemnes illi motus excretorii, quibus artificiosissima corporis nostri machina, suis ipsius viribus vsa, certis temporibus causam morbi critice euincere nititur, solliciti sunt obseruandi, rectaque medicamentorum applicatione, si male procedunt cohibendi, aut si salutare sunt, omni opere adiuuandi. Cauendum enim maximopere, ne his contraria moliamur, quale quid accidere solet, si e.g. in arthriticis affectibus, vbi motu quodam auctiori critico aduersæ indolis salia scorbutica foras expelli debent, vinctuosa, relaxantia & reprimentia adhibemus, aut in variolarum initio, ante debitam materiæ præparationem, remedia nimis calida expellentia offerimus. Quare etiam inde alia emergit regula valde vtilissima, ne materiam ad excretionem nondum aptam euacuemus, neque eandem per vias minus dispositas atque patentes, sed cuius noxio humori a natura prouisas educamus. Tum quoque paroxysmos stabilesque morborum recursus eo fine attendere expedit, ne forte iisdem vigentibus, vbi omnia sunt in motu, magis exagitemus, sed potius vehementiam spasmorum, relicta interim causa, apta ratione complacemus. Sæpe etiam, mutatis circumstantiis, quod heri profuit, hodie nocet medicamentum, aut suam iuuandi virtutem non exerit, nisi vltius continetur. Atque hæc medicamentorum continuatio in morbis chronicis maxime necessaria est, in quibus crebra eorum mutatione nihil datur perniciosius; quum e contrario pertinacior eorum, quæ obsunt vsus, quem insolentes quidam strenui-

D

que

que sententiarum suarum defensores commendant, iustam mereatur censuram. Quare medicus suo satisfactorius officio omni cura & consilio in id debet incumbere, ut remedium effectus in quavis morbi periodo bene obseruet. Denique iis, qui morborum intersunt curationibus, non obscurum esse poterit, morbos sæpe occurrere complicatos, vel etiam novos ex prioribus succrescere. In priori casu circumspicte admodum videndum est, ut præcipuo valdeque virgati medelam obiciat; in altero autem generaliam morborum exacte conuenit nosse medicum, ad eorum accessum aut auertendum, aut in primordiis suffocandum. Quod qui scire, recteque intelligere cupit, adeat illustrem HOFFMANNVM in tomo III. med. rat. systemat. cap. X. de generatione morborum ex morbis, qui ipsum hoc saluberrime docebit. Atque hæc sunt præcipuæ regulæ circa decursum morborum tenendæ, quarum singulæ satis superque declarant, summe esse necessariam medicamentorum ratione ordinis certique temporis applicationem, quam nisi satis compertam habeamus, nihil certe laude dignum in artis operibus præstare possumus. Quæ reliquæ videntur cautela, facile ex iam dictis & adducendis poterunt deduci aptaque ratione resolui.

§. XVIII.

Quid vero inuat, omnium causarum symptomatumque lustrare recessus; nisi ipsum corpus ægrotantis indiuidui, in quo morbus suam ludit tragœdiam, curate exploremus. Nullæ enim causæ, nec symptomata per se existunt, sed semper certo inhaerent subiecto, a cuius varia structura, & diuersa quoad solidorum fluidorumque motum

motum constitutione, varie determinantur, ita prorsus, ut etiam remediis differens inuehatur effectus. Pedem igitur amplius promoturus, paucis iam euincam, quid medico naturæ ductum assequuturo in quouis ægrotante fidei suæ demandato considerandum disquirendumque veniat. Quum autem varia se nobis in hoc præstando obiciant, aliamque considerationem fabrica corporis, temperamentum, vires, consuetudines, ætates, vitæ genus, humorum constitutiones & sic porro desiderent; hinc, ut ordine procedam, singula seorsim pertractabo.

§. XIX.

Et primo quidem ipsa corporis fabrica & peculiaris, quam quilibet homo ad sensum obtinet, partium solidarum ad motus edendos fluidaque propellenda dispositio, quam medici naturæ nomine efferre solent, disquisitionem meretur. Deprehendimus autem homines alios tendinum & neruorum compage crassiori, vasis capacioribus, musculisque & fibris solidioribus, arctius sibi inuicem nexis & magis tensis instructos, vegetoque pulsu præditos, qui ad motus quoscunque & labores quoque subeundos præ ceteris alacritatem promptitudinemque obtinent. Alios rursus videas, qui graciliores neruos, vasa angustiora, mollemque, laxam & flaccidam carnem, cum debili & languido pulsuum ictu obtinuerunt, sed prioribus longe imbecilliores motus inertes languidosque habere solent. Atque in his non solum insignis ad morbos suscipiendos & rerum lædentium impressionem admittendam, procliuitas obseruatur; quoniam ex verissimo CELSI effato imbecillia corpora omnibus morbis patent: verum
 D 2 etiam

etiam difficilius ægriusque cum morbo colluctantes eidem non raro succumbunt. Longe vero aliter res se habet cum iis, quos antea robustiores natura pronunciauimus; utpote qui neque facile ab iniuriis externis morbosam recipiunt afflictionem, neque tam diu, tamque grauius, ea semel correpti ægrotant, sed leuiter arte adiuti conualescunt. Felices ergo prædicandi sunt omnes, maximeque iuniores medici, qui ægrotantes, firma natura præditos nacti non pertimescere debent, ut de fama sua periclitentur, quam plures alii, infeliciori fide re nati, vna cum mortuis ad tumulos deferri, ibique alte recondi ægerrime dolent.

§. XX.

Neque adeo difficilis est negotii rationem intelligere, ob quam præ alia corporis textura insigni prærogatiua gaudeat. Etenim cum vita, sanitas & integer se- & excretionum successus ab æquabili, viuido & non interrupto sanguinis & humorum circulo vnice dependeat; hic autem a solidis partibus, fluida vehentibus & impellentibus sustentetur, modificetur atque dirigatur; iudicatu sane facillimum est, eundem circuitum a fibris & canalibus, maiori vi motrice animatis, non modo vegetius propelli, sed in maioris quoque diametri tubulis facilius, quam in angustioribus progredi. Ne dicam, quod sub paulo strictiori corporis habitu, longe maior fiat sanguinis motus intestinalis, siue partium sanguinem constituentium attritus, quo mediante humidum superfluum per debita emunctoria perbelle dissipatur, longeque purior sanguinis tenerrima atque agilissima portio, quæ neruis irrigandis,

dis, viribusque sustentandis dicata est, in cerebri substantia separetur. Vnde etiam homines compactioris texturæ multum agiliores & ad negotia aptiores, quam quidem obesos, magnaque succorum copia, velut farcina pressos in communi vita deprehendimus. Digna mihi videntur, quæ hoc loco recenseam BAGLIVI verba pag. 310. oper. comprehensa: *Robur corporis non tam a liquidis, sed a solidis pendet, quorum fibræ assidua exercitatione roborantur, tenduntur, crispantur, & elater nimium intenditur. Hinc solida intenta fluidis ad contactum circulantibus magnos viuidosque motus communicant; vnde vires ingentes, sicut videmus in rusticis. Horum enim sanguis, licet ob miserum victum spirituosus non abundet partibus, sicut in diuitibus; in his tamen laxiori solidorum compage præditis deficit energia & vis, quam in impellendis fluidis exercet, & inde ad labores & motum ineptitudo exoritur.*

§. XXI.

Sed vt paulo propius me accingam ad id ostendendum, cuius causa hanc de corporum structura digressionem feci; breuibus nunc indicare lubet, medici famæ suæ consulturi quamplurimum interesse, vt sciat, quid sibi de ægotantis natura & robore partium solidarum statuendum sperandumue sit. Postulant enim ægoti de morbi decursu & euentu iudicium, postulant adstantes, imo & alii, ad quos fama de morbo perlata est. Nulla autem re fere magis, quam prognosi inepta suam amittere existimationem medicus potest, si forte semitam empiricorum premendo, vbi leuis morbus est, magnum portendit periculum, aut, vbi plena periculi res agitur, arcanis suis curationem promittit facillimam.

Deinde causa morbi, ad quas tollendas omnis collineare debet medela, non absoluta gaudent nocendi potentia, sed pro diuersa corporis structura aliam habent indolem, aliamque motus naturales inuertendi facultatem, quam ideo probe decet perpendere. Ita enim morbus in firmiter corporibus consueto ordine, tranquille & placide decurrit, certisque periodis critiche soluitur; qui e contrario in debilibus turbulente, sine stasis debitisque crisis, magna inexpectatorum symptomatum stipatus caterua procedit; vel etiam sui memoriam in variis corporis partibus labe residua infectis relinquit. Tum etiam hæc specialis ægrotantis æstimatio hanc spondet utilitatem, vt certior medicus euadat de remediorum adhibendorum selestu. Sic enim optime diiudicare poterit, medicamentis an fortioribus, an temperatis adoriri causam morbi debeat; siquidem vbi emetici vel purgantis remedii indicatio est, præuidebit, huius quidem spicula, fibras ventriculi nerueas irritando, validiorem edere effectum, in hominibus, quorum fibræ perinde in ventriculo ac in toto corpore sunt teneriores & ad resistentiam minus capaces. Neque vero solum expedit, partium solidarum tonum & motum, qualis in statu sano esse consuevit, considerare, sed speciatim quoque disquirere, quomodo præsentem morbo se habeat. Potest enim incidere, vt fibræ alias minus tensæ & crispatæ, nunc spasmus constrictæ remedium alio tempore innoxium ægrius ferant. Vnde e. g. laxans bono cum successu alius oblatum iam alui refectionem aut minus solet efficere, aut nimias deiectiones mouere, si causæ obstructæ alui a spasmis prouenerint, qui a tali medicamento aucti excremento-

mentorū secessum retinent, aut maiori humorum irritato adfluxu hypercatharsin mouent.

§. XXII.

Multo autem clariorem de corporis indiuidui natura conceptum formare nobis licebit, si graues quasdam & fonticas causas, quæ corpora imbecillia morbisque obnoxia reddunt, æqua lance librabimus. Has inter primas tenet hereditaria, & a parentibus accepta partium solidarum siue ad spasmos, siue ad atoniam dispositio. Quæ si præsto est, liberos facile in eundem incidere morbum videmus; quare hypochondriaci & hysterica progignunt prolem ad eosdem adfectus procliuē, calculosi calculosos, phthifici phthificos, podagrīci podagrīcos, & sic porro. Si quis igitur in morbis, præsertim chronicis, debellandis morbidam hanc dispositionem, a vitis conuulsis inuestam deprehenderit, longe sane cautior in remediis adhibendis & prognosi ferenda procedet; ideo quod praua partium solidarum conformatio & innata ad certos motus propensio, in melius mutantur aut difficilime, aut nulla prorsus ope. Quid enim vlla arte mouendum tentandumque est, si infantes a prima mox natiuitate elumbes & rhachitici sunt, lentoque gradu adulescentes membris tremulis incedunt? Nonne iusta est metuendi ratio, ne per totum vitæ decursum facilius morbis pateant, difficiliusque ab iisdem restituantur, aut elementius tamen tractari velint, quam, qui sibi morbum ab aliis causis contraxerunt? Tum quoque inter causas indiuidui naturam debilitantes numerari debent morbi prægressi, quibus tota partium structura ita sæpe perueritur, vt a naturali plane recedat. Qui enim, vt primo

mo de externis loquar, semel in parte quadam aut vulnerata aut contusa debilitatis labem acceperunt, hanc sane retinent, instar calendarii perpetui, quoad viuunt, luculento testimonio, quod roborantia in tali casu eum effectum minime præsent, quem alias partibus a tono deiectis magno ægrotantium solatio adferunt. Qua de re legi meretur *Viri illustris*, & de medicina pariter ac chirurgia infinite meriti D. HEISTERI dissertatio *de calendario artuum*. Interni autem morbi, qui in partibus neruosis suam olim tyrannidem exercuerunt, ex facili recrudescunt, & difficulter admodum expugnantur. Partes enim neruæ, per repetitos anomalos motus debilitatæ, a leuissima causâ grauiterdenuo adficiuntur. Videre hoc maxime licet in morbis, vbi cerebri, capitis & medullæ spinalis membranæ vitium aliquod passæ sunt, vtpote qui a diata peruersa, aere tempestateque mutata & leuiori animi affectu facile recrudescunt, præcipue autem circa æquinoctia & lunæ mutationes, sub quibus insignis fit aeris ventorumque mutatio, pleno sæpe agmine reuertuntur. Nihil itaque solemnius est, quam epilepticos statis temporibus hoc malo correptos & hypochondriacos, feminasque hystericas perpetuo fere ægrotantes conspicerè. Quod igitur si bene perpenderit medicus, in expedito habebit, quam methodum medendi præscribere debeat: siquidem in tali rerum statu plane egregium se gerit, si præter patientiam, remedia effrenes motus sedantia, subiunctis dein securis roborantibus tonicis, cum accurata causarum morbum reuocantium euitatione serio commendat.

§. XXIII.

Sed instituti ratio non permittit omnes causas imbecillita-

cillitatem corpori inuehentes, quæ suo tempore & loco occurrent, fufius perfequi. Quare me nunc statim conuerto ad temperamentorum doctrinam pertractandam, quæ fimiliter a folidorum impulſu petenda, eidem ceu fundamento firmiter innititur. Sub temperamento enim, in medico fenſu, nihil aliud volo intellectum, niſi ipſum ſanguinis & humorum circuitum, qui prout ſecundum ſanguinis in circulum redigendi mixtionem, & reſpectu vaſorum, fibrarum viriumque motricium, vel placidus & vehemens, vel celer ac tardus eſſe ſolet; ita quoque diuerſitatem in animi corporisque actionibus producit. Quis enim non videt in melancholicis, vbi ſanguis ſpiſſior per rigidiora cerebri membranarum vaſa & fibras impeditius procedit, in animo triftes exſurgere ideas, timorem, diffidentiam & ad negotia expediunda tarditatem; cum contra ſanguinei, quorum temperatus fatiſque fluidus ſanguis per canales moderate tenſos placido fertur flumine, hilaritatem & alacritatem præ ſe ferant? Cholericorum ſanguis calidus, cum celeritate per vaſa traiectus, homines efficit præcipites, impetuoſos & ſæpe temerarios; ſicut denique ſanguis ſeroſa ſui portione abundans, & cum tarditate circumactus inertes torpidosque reddit. Putet autem quiſpiam, quid ex hac temperamentorum cognitione in practicam medicinam redundet vtilitatis? ſed mirari deſinet, qui probe ſecum æſtimat, animum quoque, ſecundum temperaturæ corporis indolem, multorum magnorumque eſſe morborum fabrum, dum immutabili vtriuſque commercii lege ab animi adfectuum turbine, qui inæqualiter fluidum nerueum cum ſanguine commouent, ingentes corpori, eiusque motibus perturbationes

E

infe-

inferuntur. Medicum autem sicut causarum cognitio in primis decet atque commendat; ita etiam, qui ab anima proueniunt, effectus iure scire debet, maxime quum motus morborum, ab animi motibus excitati, longe aliam exigant curandi rationem. Id quod nisi minus pensi haberetur, neuiquam tot præmatura essent funera eorum, qui contra mala post iracundiam oborta emeticam & purgantem medicinam, seu rectius dicas venenum, a medicis acceperunt. Et profecto dolendum est, quod plures, iique præsertim sensibiliores ægrotantes, tam crebro salutem medicinam, citra omnem medentis culpam, in verum venenum conuertant, si forsitan curæ, tristitiæ, sollicitudini, aut iracundiæ inter medicaminis usum plus iusto indulgent. Quis enim vnquam criminis medicum inculcabit, si purgans remedium inopinata animi excandescencia nociuam & vere rodentem acquirit indolem; aut si volubiles sanguinei, qui nullis se legibus medicis adstringunt, curationem retardant? Præter hæc vero, salutari medicamentorum operationi magnum addere pondus solet ægri in medicum confidentia, & animus spe certa conualescendi erectus; cum e contrario inter pessima restitutionis signa referendum sit, si æger melancholicus, præsertim in acutis, pusilli est animi, suaque ipsius aliqua sensatione adductus de salute recuperanda penitus desperat.

§. XXIV.

Sed præter animi ægritudines, etiam ad varios corporis morbos diuersus sanguinis circuitus disponit. Etenim optima rerum magistra, experientia duce cognoscimus, melancho-

lancholicis, quorum sanguis ater & viscidus segniori voluitur itinere, varii generis morbos chronicos, vt scorbutum, deliria chronica, viscerum infarctus, calculum, podagram fixam & similes, magis esse infestos & curatu difficiliores. Cholericis contra ad morbos impetuosiores, quales febres continuæ, ardentis biliosæ, colicæ biliosæ, inflammationes &c. esse solent, potissimum inclinant. Sanguinei ob sanguinis, quam facile generant, abundantiam iis plerumque passionibus obnoxii sunt, quæ a plethora originem ducunt, & phlegmaticos demum, qui ob tardio rem excretionum successum facile multas colligunt serosas humiditates, crebrius morbi serosi, vt defluxiones catarrhales, glandularum tumores, coryzæ, tumores pedum œdematosi, febres intermittentes &c. diuexare solent, si maxime aliæ causæ remotæ in eundem conspirarunt effectum. Atque sic perspicuum esse reor, medicum, hæc omnia probe æstimantem, non solum temperamentorum morbos rectius posse præseruare, sed facilius etiam persanare. Differunt enim pro temperamentorum indole causæ morbi; siquidem in homine sanguineo idem sæpe morbus, e. g. hydrops, post largas hæmorrhagias, a sanguinis subsequente inopia potest accidere, qui in pituitoso phlegmatico a nimia succorum repletionem proficiscitur. Differunt ergo & genera medicinæ; maxime quum obseruatio hæctenus docuerit, quod cholericis & phlegmaticis, licet eodem morbo adfecti, remedium calidius non ambo eadem ratione perferant. Vt silentio denique præteream, medicum in hac doctrina bene exercitatum optime posse iudicare phænomena, quæ a morbi natura, & a temperamento hominis proueniunt.

Qui enim in cholericis, acuta laborantibus, tangentis manuum feriunt celeriores pulsuum ictus, tantum noxii caloris gradum non indicant, quam sæpe rariores in phlegmaticis; quod etiam de pulsu contracto in spasms, & de aliis signis tenendum esse statuo.

§. XXV.

Ætati quoque peculiaris contemplatio dicanda est. Satis enim inter omnes, præsertim medicos, constat, cum quavis ætatis periodo solidas partes, quæ fluida regunt, specialem obtinere elasticitatem, tensionem & impellendi potentiam; vnde pro hac differentia differentes oriuntur morbi, perinde ac in temperamentis vidimus, quæ idcirco etiam in quacunque ætate notabilem patiuntur mutationem. Medico igitur ætates rite discernenti, facile erit ratiocinium, quæ pro sua cuique ætate vel prosint, vel obsint medicamenta tam diætetica, quam pharmaceutica. Ita ad meliorem rei explanationem ætatis tantum infantilis atque senilis meminisse iuuabit. Illa enim, ob singularem corpusculi teneritudinem, facile nocivam suscipit impressionem, & ab unico sæpe purgante remedio in convulsivos & epilepticos coniicitur motus; senectus autem non minus corpora reddit imbecillia, in quibus omnia fortiora commouentia, vel etiam sedatiua, canepius & angue sunt fugienda. Quis enim facile est, quem fugiat, senes, ob magnam succorum salforum copiam, non adeo raro stranguria & vesicæ spasmo affici, vel ob maiorem fibrarum membranarumque cerebri siccam rigiditatem noctes insomnes ducere? Profunt alias tali in casu anodyna; nihilo tamen minus noui celebrem in arte

arte virum, qui hisce malis in senio adfectus essentia croci, in refracta licet dosi sumta, medelam sibi ferro studuit; sed tandem soporosus factus interiit: quod sane homini, aliam viuenti aetatem minus accidisset. Simili quoque ratione alui obstructioni fenes frequentius sunt expositi, vbi purgantibus nihil potest excogitari perniciosius. Et quid vnquam laude dignum arte nostra poterit praestari, nisi in singulis aetatum conuersionibus tempora dentitionis, eruptionis & cessationis mensium, haemorrhoidum & similia obseruemus? Praeter haec vero, medicus in causarum morbi scrutinio in morbos, aetate praegressa perpeffos debet inquirere, & an labem quandam reliquerint, an vero peruersa medicina tractati fuerint, sollicite examinare. Non raro enim ineptae morborum, maximeque intermittentium febrium curationes magna post se mala relinquunt. Neque tandem minus in iudicio de morbi euentu ferendo longe se excellentiorem praestabit, si aetatis rationem habuerit. Potest enim in iuvene & viro morbus quidam sanari, qui in decrepito, ob virium robur deiectum, moriendi necessitatem secum ducit.

§. XXVI.

Deinde, sexus etiam differentia annotari meretur, quae haud secus a partium solidarum habitu deriuanda est. Siquidem ordinario feminae praeviris, texturam corporis longè laxiorem, molliorem & spongiosorem, pluribusque exilibus dotatam vasis obtinent, quae circulo sanguinis temperatori, magnaeque succorum accumulationi imprimis velificatur, vt ideo morbis, temperamento sanguineo & ex parte phlegmatico §.XXIV. adscriptis, potissimum

mum pateant. Prospexit autem natura prouido admodum consilio, vt certa sanguinis superflui quantitas menstruatim secedat, quæ facta imprægnatione foetus alendo impenditur, ceteroquin vero retenta mille malorum feracissima causa existit. Quare vt salutarem hancce excretionem in ordine constanter feruet, præcipuus medentis scopus sit; quem tamen in tanta muliebrium affectuum varietate attingere vix licebit; nisi flexuosam vteri vasorum structuram, & specialem sanguinis per elasticum hoc viscus circuitum exacte nouerit: siquidem alias non raro medicamenta plane contraria præscribit; quod temerariæ multorum curationes per fortiora pellentia & emmenagoga declarant. Sunt deinde feminae eandem ob partem singularibus obnoxia vitii, quæ in viros plane non cadunt. Et quis enumerare valet molestias, sub grauiditate, partu & puerperio ipsis perferendas, quas tamen optime refert nosse, si feminas curandas accipimus? Plures enim crebrioribus puerperiis naturam aut infirmant, aut in iis male tractatæ, debitumque lochiorum fluxum non expertæ, grauissima mala sæpe post longum tempus reportant, in quibus emendandis nunquam certe non ad originem ipsorum, seu vteri labem, respicere expedit. Præterea quum sequior etiam sexus, ob debile neruorum systema, perfacile in spasticos coniicitur motus, quod vel vnice passiones hystericae ostendunt, mitissime sane in omnibus vult tractari. Longe vero aliter res sese habet cum viris, qui, robustiori corpore donati, aduersis morborum insultibus vegetius resistunt, nisi quod fluxum hæmorrhoidalem in quibusdam dispositis curatius obseruare debeamus.

§. XXVII.

Pofcit nunc tractationis ratio, vt, quomodo secundum vires instituta fit curatio, ostendamus. Iam quidem supra §o. XIX. de robore & imbecillitate hominum naturali quædam præmisimus; hic autem de viribus, quales in morbis obseruantur, specialius dicendi occasio erit. Eo autem magis hæc inuestigatio necessaria videtur, quia vnica fere salus in singulis morbis a viribus speranda est. Quæ enim vbi in acutis & malignis febribus statim inter initia deiectæ, ægros sæpius animo linquere sinunt, non contemnendum periculum portendunt. Imo omnes denique homines, secundum naturæ ordinem, ex plenario virium lapsu moriuntur, quem vel internæ partium sphacelationes, putridæque corruptiones, vel feri & sanguinis in nobilioribus partibus extravasationes, vel polyposa concrementa inferunt. Possunt autem vires tam ex actionibus naturalibus, quam animalibus & vitalibus, quæ ab influxu subtilissimi atque purissimi cum sanguine bono mixti neruorum fluidi dependent, quam optime aestimari, nec non ex grauitate diuturnitateque morbi, præsertim chronici, non obscure diiudicari. Atque hæc cognitio non solum prognosi inferuit, sed eo quoque confert, vt de remediorum adhibendi modo certiores simus. Ita enim in morbis malignis putridis, a conferta impurorum humorum copia subortis, sine magno negotio intelligimus, ante omnia vires analepticas esse refocillandas. Vbi vero medicamentis, maiori agendi potentia instructis, opus esse videtur, perinde vires examinabimus, ante quam ad talia plane heroica descendamus. Quod etiam de sedatiuis valet, quæ quidem dolorum tormenta subinde expe-

expetunt; ægrum tamen iam valde debilitatum adhuc magis eneruatura essent, quam ipsi dolores, si intacti relinquerentur.

§. XXVIII.

Succedit hisce sensationis contemplatio, quam medici sensibilitatis nomine plerumque insignant. Est illa, respectu corporis, certa motus ab obiecto externo in partes nervosas impressio, cui certa in anima idea respondet. Atque sensatio necessario requiritur, si medicamenta debent certam exferere operationem. Qualem enim motum, e. g. purgantia membranæ ventriculi nervæ imprimunt, talis oritur sensatio, qualis sensatio, talis est medicamenti effectus, qui ideo in diversis corporibus, differenti sensatione præditis, non potest non mirifice differre. Id quod nostram de medicamentorum operatione theoriam §o. IV. & V. suppeditatam adhuc magis confirmabit, si hæc illuc transferre placuerit. Nunquam igitur non in medicamenti usu medicus accurate debet explorare ægrotantium sensationem. Quæ si delicatior est, a quacunque re facile tam corpore, quam animo mouentur. Quorum in numero sunt omnes, a parentibus, siue propter morbum tenera mobilique partium nervosarum constitutione præditi (§. XXII.), temperamento cholericæ, habitu corporis macilentiores, sexu feminae, & respectu vitæ generis magna pars urbanorum, aulicorum, omnesque pæne cupidi litterarum. Atque hi non solum a minimis rebus, ut frigidiori aura & crudiori cibo, offensam patiuntur, & miras in corpore turbas inordinatosque motus spasticos, exemplo hypochondriacorum

rum & hysteriarum, experiuntur; verum etiam ab exigua medicamento dosi statim alterantur, & animo quoque facile impatientiam, iram tædiumque e rebus percipiunt. Pertinent huc maxime feminæ, quas suaues ambrae, moschi & zibethi odores, vel etiam graues castorei, asæque foetidæ foetores ita mox adficiunt, vt sæpe in lipothymias incidant? Alii rursus ab aliis medicamentis fastidio quodam abalienantur; sicut scio nonnullos pilularem formam, & compositiones cinamomi alias grato odore perfusas, ita reformidantes, vt solo aspectu nauseabunda ventriculi fiat inuersio. Simile præbent exemplum, qui teste HORSTIO *manud. ad med. p. 122.* lignum assafras odio habent, aut secundum BARTHOLINVM *hist. cent. III. hist. 28.* menthae odorem plane auersantur, vel etiam, prout FALLOPIVS *tr. de simpl. purg. c. 48.* recenset, ex naturali quadam dispositione magnam purgantis remedii dosin sine alui solutione impune ferunt. Quæ cum ita sint, in medicamento præscriptione valde cautus procedat medicus, sollicite interrogans, an forte ægri ab eius usu abhorreant; ne fortasse effectus, scopo suo contrarii succedant, qui morbi sæpe vehementiam malo omine adaugent.

§. XXIX.

Prouida quoque consuetudinis ratio habenda est, quæ certa partium tam fluidarum, quam imprimis solidarum, ad motus quosdam repetendos dispositione nititur, cuiusque tanta vis est, vt merito cum veteribus altera natura dicenda sit. Quotidiana enim loquitur experientia, difficulter consuetudinem deponi, eandemque, licet

F

circa

circa insalubria versetur, tamen nullas sanitati noxas struere. Quis enim nescit, homines nonnullos largioribus vini potationibus, nimiaque ventriculi repletioni ita adfuescieri, ut damnum accepturi essent, si minus potarent atque comederent; aut cui facile ignotum est, Turcas ab ineunte mox aetate opio adfuescere, quod sensim paulatimque sine ullo incommodo in tanta deuorant copia, quæ inadfectis summum stuporem perpetuumque somnum conciliaret? Noui equidem feminam hysteri-
cam, quæ crebriori opii in paroxysmis hysteri-
cis, tandem habitum sibi acquisiuit, eius fere drachmam impu-
ne adsumendi. Neque aliter considerandi sunt, qui me-
dicamentis sæpius adhibitis ita adfuescunt, ut ne mini-
mam quidem mutationem inde sentiant. Quæ cum ita
sint, ægrotantes nonnunquam a perpetuo medicamen-
torum usu sunt abstrahendi, ne spe effectus inde perci-
piendi frustrentur. Laborant enim quidam tanta phar-
macomania, ut religioni sibi ducant, si horam sine me-
dicamento elabi paterentur. Deinde consuetudines non
simul ac semel sunt intermittendæ; sed omnibus rebus,
licet noxiis, successu temporis desuescendum. Quam
saluberrimam regulam optime inculcauit tersissimus CELSVS
*Lib. I. cap. III. præcipiens: quum quis aliquid mutare volet,
paulatim debet assuescere. Et secundum HIPPOCRATEM sect.
II. aph. illud solum tuto fit, quod paulatim & successine fit.*

§. XXX.

Multum deinceps in curatione feliciter peragenda
sibi diætæ, siue vitæ victusque regimen vendicat. Nul-
lum enim, teste GALENO, tam efficax remedium medicina
habet,

habet, quod solidum auxilium adferre queat, si ei vitus vel resistat, vel non adiuuet. Et verissimum est illud HIPPOCRATIS: *non satis esse, medicum suum facere officium; nisi suum quoque eger, suum adstantes faciant, sintque externa rite comparata.* Eo autem magis ad dietam respicere æquum est, quoniam vitia in eadem commissa nunquam fere non causas morborum, maxime chronicorum, remotiores constituunt, quæ plenam curationem nunquam admittunt, si in eodem habitu permanent. Quis enim vnquam curabit hypochondriacum, qui vitæ sedentariæ addictus, necessariam corporis exercitationem intermittit, qui cibus crudis, duris & concoctu difficilibus se vltra modum replet, aut nimis parcum potum, eumque sanguini diluendo minus aptum bibit? Da ipsi medicamenta stomachica, visceralia, tonum intestinorum roborantia, aliaque symptomatibus etiam mitigandis conuenientia: & certe parum proficies arte tua; nisi ad meliorem redierit dietæ ordinem. Et quid dicendum est de feminis, quæ gulæ nimium indulgentes, acetariis, farinaeis, saccharo conditis & fructibus, quos in deliciis habent, horæis, vel optimam medicinam pessundant. Tum vero etiam diuersi populi diuerso vtuntur victu, quorum alius sanguinem & succos spissiores, & fere immobiles; alius contra subtiliores tenuesque ingenerando, differentem medendi methodum exposcit. Quid enim robustum Westphalum, Suecum & alium regionis septentrionalis incolam mouebunt sennæ folia, rhabarbarum & pilulæ balsamicæ, laxandi sine porrectæ, aut quid ad diaphoresin prouocandam cerussa antimoniū oblata? Duriori
 F 2
 poti-

potius cuneo, & vehementiori stimulo opus est, si quem effectum sufficientem desideramus.

§. XXXI.

Maximum vero victus bene constituti momentum in conuenienti potu residet, quo nihil ad perennem sanguinis & humorum circulum promouendum, ad omnis generis emunctoria aperta seruanda, & ad obstructiones, plurimorum morborum genetrices, referandas est præstantius, nihil accommodatius. Sunt autem præcipua boni potus requisita, vt satis sit aqueus atque dilutus, non facile acefcat, & libere, sine molestia & flatulentia, per vrinam secedat. Atque eius tanta in singulis fere morborum curationibus est necessitas, vt nihil prorsus in acutis & inflammatoriis febribus valeant temperantia, nihil diaphoretica & stasin discutientia; imo, ne tuto quidem in chronicis passionibus martialia, & speciatim in intermittentibus cortex Peruuianus offerri queant, nisi debita potus bene temperati copia coniungatur. Neque sane aliunde, quam a copioso liquido, omnes tubulos perluente, tam excellentes aquarum mineralium in pertinacissimis morbis præstitæ opes deriuandæ sunt. Longe tamen certior succedit effectus, quando debita corporis exercitatio accedit, cui non minus in sanitate tam conseruanda, quam restituenda quamplurimum debemus.

§. XXXII.

Spectat huc denique regimen, sub quo debitam aeris externi temperaturam, conuenientem amictum, commodumque stragulorum apparatus comprehendo; quæ omnia

omnia sane remediorum energiam siue adiuuant, siue infringunt. Videre hoc maxime licet in morbis catarrhalibus & cum cutis exanthemate iunctis, in quibus irritus medentium labor est, nisi moderata conclauis temperies, & corporis a frigore, tegumentorum ope, defensio simul accedant. Maxime vero omnium molesta & perosa veneræ luis per saluationem curatio clarissime ostendit, quantam regimen ægotantium exposcat cautionem: siquidem indubia experientiæ fide constat, vel leuissimam corporis a liberiori aeris afflatu refrigerationem pessima in saluantibus symptomata concitasse, morte ipsa, omnium rerum clausula, non raro subsequuta. Imo etiam nihil utilitatis promittunt diapnoica & sudorifera, in libera frigidaque aura data, nihil quoque laxantia, si corpus velimus in lecto ad sudorem disponere, & sic porro.

§. XXXIII.

Præter hæc, diætæ obseruatio nos proxime ad climatis considerationem deducit, cuius diuersa constitutio in modificando remediorum effectu quamplurimum valet. Latinus noster *Hippocrates*, *CELSVS*, suo iam æuo hanc veritatem optime agnouit, dum in *præfat. oper.* differre edixit pro natura locorum genera medicinæ, & aliud opus esse Romæ, aliud in Aegypto, aliud in Gallia. Quantum enim aeris nos ambientis atmosphæra, & locorum, quæ inhabitamus, siue altior siue decliuis situs, in moderando partium solidarum, maximeque cutis tono, & in determinando sanguinis per spongiosum pulmonum viscus, totumque corpus circuitu efficere soleat, dici vix potest, adeo, vt etiam diuersa populorum temperatura tam ro-

busta, quam imbecillis exinde deduci, variaque virtutis medicamenta eidem accommodari debeant. Id quod perpulcre exemplis demonstratum dedit *Ill. HOFFMANNVS* in *dissert. de methodo medendi varia pro climatum diuersitate*. Et si morbos certarum regionum endemios, pluresque alios, diurnitate æque ac vehementia infestos, vt conuulsuos, epilepticos, & in neruorum systemate radicales consideramus, plus sane in iis sanandis aeris & climatum mutatio, quam sæpe optima medicamenta præstant. Ita enim scorbutus & pestiferum luis venereæ virus longe felicius in Gallia, quam in Germania, aliisque septentrionem spectantibus regionibus excutitur, quod ibidem eminentior cæli temperies curationi quam maxime fauet.

§. XXXVI

In curationibus morborum plurimum quoque tribuendum est anni temporibus. Quare *HIPPOCRATES*, optime huius rei conscius, aphorismos reliquit, quo anni tempore purgandum vomendumue sit. Deinde, singulæ anni periodi, ob immutatum sanguinis circulum & excretionæ turbatas, singulares morbos producant, quod morbi epidemii & populariter grassantes demonstrant, quibus præseruando occurrere, vel etiam sanando speciali ratione subuenire debemus. Etenim, quælibet anni tempora suam seruant aeris constitutionem, quæ sanis æque ac ægrotis siue conuenit, siue nocet mirum in modum; vt ideo nihil medico dignius sit, ac si ex certis anni temporibus morbos potest vaticinari, eosque aut præuenire, aut saltem recta medendi methodo euertere. Lucem hæc in re olim prætulit venerandus *Cous*, & nostrâ qui-

quidem ætate RAMAZZINVS, atque grandæuus, cuius mihi sanctum & venerabile nomen est, HOFFMANNVS in dissertatione *de temporibus anni insalubribus*; quos vt diligenter imitarentur medici, optandum esset omnino. HIPPOCRATES enim *sect. III. aphor. XI. XII. XIII. & XIV.* totus in eo est, vt morbos, ex speciali anni & aeris mutationum varietate prodeuntes perite indicet, eorumque rationem a medico habendam esse serio doceat. Atque sane annus multis refertus pluuiis, corpora non solum ad morbos putredine infestos, vt sunt febres malignæ, catarrhales, cum peccchiis & vermibus complicatæ, disposita reddit; verum etiam alios iam præsentis, in atonia partium solidarum fundatos, magis exacerbatur, quod in hydrope, cachexia & scorbutis videmus. Aliter vero operatur intemperies anni sicca, calida & maligno quodam erosivo miasmate foeta, quæ febribus biliosis, dysenteriis, ophthalmiis & purpuræ ansam præbet largissimam; cum contra celeriores aeris se inuicem excipientes inæqualitates, foecundæ tussis, coryzæ, rheumatismorum & arthritidis sint generatrices. Quæ igitur si medenti ob oculos bene vertantur, facile ipsum admonebunt, qua ratione morbos, ex anni temporum inclementia oriundos, tam anteuertere, quam etiam sanare debeat: Vtpote in pluuioso aeris statu in usum proponet balsamica, humiditatem exsiccantia, diaphoretica, & salia volatilia, excretionibus cutis promouendis idonea: in calida aeris intemperie diluentia & acridinem sanguinis temperantia; in subita autem tempestatum mutatione omnia transpirationi seruandæ apta, & quod maximum est, singularem in victu temperantiam. Conferatur *Viri*, de medicina, optimisque litteris prom-

mouendis multis meritis illustris D. D. SCHVLZII dissertatio de morbis verni temporis.

§. XXXV.

Dantur præterea morbi nonnulli pertinaciores, qui tantum certo anni tempore curationi obsecundant, reliquo autem medicamentis agitati in peius ruunt. Luculentum huius rei documentum præbent, quartana, passionis hypochondriaco-hystericæ, variæ arthritidis species, pàralytici affectus, ipsaque lues venerea; quæ pessima mala frustra plane, & cum damno potius hiemali tempore adoritur medicus, cum contra redeunte veris amœnitate, ob maiorem aeris puritatem, facilius curationem admittant. Dudum igitur medici curationes vernaes atque autumnales in more habuerunt; & sane nonnullæ ita sunt comparatæ, vt alio anni tempore adhiberi nequeant. Quid enim, quæso, vtilitatis adferent aquæ minerales, & balnea tam naturalia, quam arte parata, hieme adhibita; quorum felix iuuandi ratio ab ipsâ cæli temperie non parum dependet? Spectant huc pariter æquinoctiorum animaduersiones, quæ in quibusdam, ob venæ sectionem & alias cautiones, tum temporis adhibendas, probe debent attendi. Vt nihil denique dicam de remediorum certo diei tempore applicatione, quæ cum anni temporibus ex parte conuenit, ne forte sudorifera, emetica atque purgantia ventriculo cibus facto ingurgitemus, vel etiam anodyna mane, sed rectius longe circa somni tempus offeramus.

§. XXXVI.

His ita de climate & anni temporibus, quæ commode

mode ad diætam referri possunt, excussis, interna quoque sanguinis & humorum constitutio cum visceribus examinanda est. Permultum enim interest, vt sciamus, an corpus succo & sanguine, magnaue impurorum humorum saburra, & quali, sit repletum. Idque eo magis nosse expedit, si remedia, correctioni humorum dicata, præscribendi necessitas est. Sæpe enim incidunt casus, vbi ad deoppilandos viscerum infarctus, vlceraque mali moris diuturna sananda, aut ad reliquias luis venereæ tollendas, mercurialium, ipsiusque saluationis non obscura est indicatio. Quodsi autem scorbutica humorum dyscrasia, seu salino-acris ipsorum qualitas abscondita latet, caute admodum procedendum est, ne accessione salium scorbuticorum hæc medicamenta, rodentem induendo indolem, loco vtilitatis maius damnum adferant. Idem seruandum est monitum in corticis chinæ vsu, vbi ad sanguinis siue inertis & viscidi, siue fluidi, crasin respiciendum est omnino, nisi velimus, vt nociuæ minimorum vasculorum obstructions subsequantur. Neque etiam interne sudorifera, externeque balnea tuto adhibentur, si forte excrementitiorum succorum sentina primæ viæ scatent; neque facile in morbis cutaneis, vbi magnus est fluidorum vsus, decocta nimis exsiccantia, ex guaiaco parata, corporibus iam dum emaciatis sunt præscribenda, nisi malum debeat incrementa sumere. Imo etiam, ob neglectam humorum in prima regione stabulantium considerationem, tam innumeri hæctenus vitro antimonii, mercurio vitæ & metallorum croco, quæ concursu cruditatum acido-biliofarum enormem edunt operationem, interneconi sunt dati. Et quum latitan-

G

tis

tis colluuei molem atque indolem tam exacte metiri nemini liceat, merito ab hisce medicamentis infidis, & plane infecuris abstinet medicus, de salute hominum vere sollicitus.

§. XXXVII.

Neque interdum minus expedit, viscerum constitutionem bene explorare, si tuto & vtiliter mederi volumus. Illis enim vel obstructis, vel alio modo corruptis, non omnia, licet alias bona, medicamenta tuto adhibere licet. Quis enim facile in quartana, hepatis infarctu sustentata, corticem chinae praescribere, vel in hydrope, iam multum prouecto, qui immedicabili hepatis obstructione summaque intestinorum atonia nititur, collectas in cauo abdominis aquas drastrictis educere purgantibus auderet, quum haud spernendum sit periculum, ne, aucta inde sanguinis commotione, inflammatio & celerior mors inuitentur? Haud dissimiliter vitiosum pulmonum viscus, quaedam remediorum genera interdicat; quae tamen morbo, si quis adest, principali egregie opitularentur. Vnde fieri solet, vt in febris, ad temperandum aetum proposita subacida pectoris affectum augeant, imo saepe ne analeptica quidem, inter quae vinum bonae notae Rhenanum primas tenet, tuto offerri queant, Eadem adhibenda est cautio in feminarum morbis, qui ab vteri vlcerosa labe, & contentis in ipso polyposis concrementis originem ducunt, vbi remediis pellentibus, vt friuolus quorundam mos est, immensa damna inferuntur. Et vt pauca tantum de nobilissima omnium parte, cerebro dicam, quam peruerse nonnunquam in eius atonia, morbisque

bisque capitis idiopathicis aquæ medicatæ commendentur, prudentiores iudicent.

§. XXXVIII.

Quod ad se- & excretionem attinet, quas in curationibus probe obseruandas supra §o. VI. monui, satis inter omnes medicinarum peritos constat, nihil corporis sanitati magis conuenire, nihilque ad morbum superandum magis conferre, quam si libere ipsæ procedunt. Inprimis autem sollempnes illæ, fluidi neruei, succorum salialium, bilis atque lymphæ nutritiæ, secretionem magnam postulant in morbis obseruationem. Siquidem tenuissimum, in cerebro percolatum liquidum, quo virium robur omniumque functionum integritas continetur, omnino debet in lipothymis, morbisque aliis ob virium lapsum periculosus, per remedia tam interna, quam externa paululum excitari, vel etiam, ubi ratio status postulat, per alimenta bonos succos restituentia sensum restaurari; si reliqua medicamina laudabile quid debent prestare. Quod etiam de lymphæ nutritiæ tenendum puto. At vero dolendum est, quod plures ægotantes, ob rem angustam domi, necessariis destituti subsidiis, sanationem ipsi remorentur. Quantum deinceps referat, ut succorum gastrici & pancreatici, ipsiusque bilis constitutio bene sit comparata, ii demum intelligunt, qui in artis operibus diligenter versati, longos morbos crebrius tractarunt. Hi enim omnes curationis neruos eo contendunt, ut hisce succis iusta concilietur temperies, aut saltem ut medicamenti qualiscunque defectus compensetur. Id quod Illustris HOFFMANNVS temperatis elixiriis balsamico-amaris,

ris, lixiuioſo menſtruo paratis, quam optime fieri docuit. Imo idem hic eruditiffimus vir in morbis exanthematicis ſaliuæ fluxum cinnabarinis leniter promouendum præcipit; quod felicius longe ſputatores, quam alii, hos morbos euaderent.

§. XXXIX.

Per excretionem ſucci intemperati, ſuperflui, & ad nutritionem, motusque vitales continuandos inutiles a connubio bonorum ſegregantur: & ſane immenſæ diuini Numinis prouidentia tribuendum eſt, quod cunctis impuritatibus euehendis idonea fabrefecerit emunctoria. Vnde reſidua alimentorum recrementa, & bilioſæ ſordes per aluum, ſerum excrementitium ſulphureo-tartareum per urinam, & aquea demum portio, tenuibus ſalino-ſulphureis imbuta particulis, per tranſpirationem eliminantur. Quam maxime autem illa euacuationis ſpecies, quæ per aluum fit, ſtudioſius in quocunq; morbo eſt conſideranda, quoniam non ſolum multorum morborum materies in prima regione latitat, verum etiam inſigne ſymptomatum contingit incrementum, ſi aluus diutius iuſto eſt adſtricta, & inteſtina durioribus ſcybalis vltra modum diſtenta. Oriuntur enim hac ratione ſpaſmi & ſtatus, qui ſanguinis per viſcera abdominis curſum turbando, eundem ad alias partes maiori propellunt copia, vt non poſſit non maior functionum læſio inde ſuccedere. Neque facile in tali rerum ſtatu medicamenta alias neceſſaria poſſunt præſcribi, aut illa ſaltem debitam operationem non exſerunt, niſi aluo prius commode reſerata. Docent hoc purpurati, variolarum & morbillorum morbi, in quibus vnicus

cus sæpe clyster felicem exanthematum prouentum melius longe adiuuat, quam omnia antea adhibita alexipharmaca. Eadem est necessitas in obseruanda cutis excretionem, præsertim in morbis, qui per sudorem critice soluantur, ita omnino, vt illa aut deficiente, aut suppressa, irritus sit reliquorum medicamentorum effectus. Nihil enim valent quæcunque remedia in arthritide, podagra, rheumatismis, fluxionibus catarrhalibus & morbis similitudine affinis commendata, nisi per porosum cutis corticem fordium conueniens fiat diffusio. Quæ vero quum ob spasmodicam neruosa cutis constrictionem non adeo raro retineri soleat, optime sane in medendo procedunt, qui anodyna diaphoreticis remixta tum temporis prudenter offerunt. Et profecto complures morbi, licet per se longi, tam diu non protraherentur, si medici aut sufficienti motu, aut frictionibus, aut blandis diaphoreticis, insensibilem promouere transpirationem studerent. Imo nec tempus, nec dissertationis limites permitterent, nunc etiam de reliquis, iisque potissimum sanguineis euacuationibus, ostendere quam caute iis præsentibus remediorum vsus sit instituendus, ne inde damnum in corporis machinam irreparabile redundet.

§. XL.

Tandem, quod ad ipsam medicamentorum operationem attinet, hæc ipsa certe ex eorum adhibendi modo, ex principiis admixtorum, & pharmaceutica præparatione diiudicanda est. Ita enim tartarus emeticus, in apto menstruo dissolutus, tam vehementer non operatur, quam in puluere datus, vbi ob paucam molem ventriculi fibras fortius adgreditur. Et notissima illa Ame-

ricana radix ipecacuanna, quæ blande alias vomitum ciet, laxantem potius facultatem induit, cum menstruo lixioso infusa atque oblata. Similiter ialappæ resina, rugosis ventriculi parietibus tenacius adhaerescens, facillime tormina parit; quod tamen minime pertimescendum est, si cum amygdalis trita, cum cremore tartari & nitro, vel prius in spiritu vini soluta, saccharoque excepta propinatur. Et quem facile fugit, rhabarbarum, sennæque folia, suam alium ducendi virtutem decoquendo amittere, & hæc potissimum, quia mouent, sed non promouent, flatu & tormina procreare?

§. XLI.

Tum vero etiam, quæ subinde admisceri solent species, medicamentorum effectum varie determinant. Raro enim sola præscribimus simplicia, sed plerumque cum aliis temperata, varioque sine remixta, quæ ideo singula considerare expedit. Ad clariorem rei explanationem adducere nunc placet vel vnicum satis notabile exemplum: quod scilicet antimonium diaphoreticum, tartaro emetico nuptum, vim huius emeticam minuat; purgantibus vero additum, eorundem virtutem augeat, exemplo pulueris Cornachini. Nititur hoc exemplum indubia experientia. Si quis vero rationem effectus desideret, hæc sane aliunde non deriuanda erit, nisi quod procul dubio terreus hicce puluis, emetici molem extendendo, & in plures diffundendo partes, impediat, quominus in exiguo ventriculi spatio immobile hærens, spiculis suis vehementius stimulet. Purgantia vero, quoniam ab acidis sordibus in prima regione fluctuantibus, non
parum

parum hebetantur, idem fortasse pulvis, absorbendo acidum, ad fortiorem eorum operationem contribuit; licet non negare auserim, quod suum quoque symbolum ex parte residuæ a regulina antimonii substantia moleculæ conferre valeant.

§. XLII.

Denique ipsa medicamentorum præparatio in designando ipsorum effectu expendenda erit. Videre hoc licet in compositionibus, quæ aloë & opium ingrediuntur, quorumque in pharmaciis immensa fere prostat farago. Quem enim finem tot opiatorum, cum purgantibus, alexipharmacis & diureticis correctorum, formulæ habent, præter virtutem stupefacientem aliquantulum mitigandam? Et profecto felix prædicandus est medicus, qui genuinam medicamenta corrigendi & præparandi rationem, per saniores chymiam, exacte callet; vel saltem hac scientia destitutus, remedia dubiæ fidei plane omittit, ne forte inscius noceat. Laudanda igitur videtur veterum medicorum cauta procedendi methodus, in hellebori & veratri vsu, quem, sicut ex ipsorum transmissis ad nos monumentis elucet, nunquam sine lacticiis instituerunt, ad temperandam causticam medicamento indolem, vel tamen certa præparatione hanc ita cicurarunt, ut tuto potuerit adhiberi. Atque ideo nostro etiam ævo medici prudentiores cum mercurialibus caute admodum agunt, omnem eo diligentiam adhibentes, ut bene ipsa præparentur, quum præsertim experientia multis funestis exemplis satis hæcenus docuerit,

rit, venenis potius, quam medicamentis, illa perperam confecta esse accensenda.

§. XLIII.

Sed claudio nunc riuos, fatis me demonstratum dedisse indicans, methodum medendi specialissimam, secundum regulam §o. VI. stabilitam, quam maxime esse dirigendam, eumque medicum præ ceteris laudem famamque mereri, qui singulis morbi circumstantiis obtemperans, nihil vnquam prius, nihilque posterius iudicat, nisi vt remedia, cuiusuis indiuidui naturæ & speciali indoli apta, in vsum proponat. Equidem hinc inde facili negotio plura adicere, monere, & pro rerum tractatarum dignitate in medium proferre potuissim; sed temporis, pagellarumque angustia præclusus, notatu tantum digniora allegaui, ea spe, fore, vt beneuolus rerumque intelligens lector æqui bonique consulat omnia.

F I N I S.

NOBILISSIMO ET PRÆCLARE DOCTO
DOM. CANDIDATO

S. P. D.

FRIDERICVS HOFFMANNVS

POTENTISSIMI BORVSSIÆ REGIS CONSILIARIVS INTIMVS, ACA-
DEMIE FRIDERICIANÆ SENIOR, ORDINIS MEDICI h. t.
DECANVS.

Tria potissimum sunt, qua a medico, dex-
tre & sapienter miseris egrotantibus
succurrente, requiruntur. Primum
est, ut exacte egrotantis naturam, num
debilis, an robusta sit, cognoscat; deinde, ut accurate
morbis originem atque causas perspectas habeat:
denique, ut probata expertaque virtutis medicamen-
ta morbifica causa, eiusque effectibus remouendis
opposita, prudenter, debito ordine, mensura ac tem-
pore applicare sciat. Huc omnis medicina & expe-
rientia rationalis collineat scopus, maximumque in
medendi methodo momentum in eo situm est, ut acri
iudicio & meditatione instructus sit medicus. Enim-
vero, perperam nonnulli a fortuna medici felices sa-
nationis successus deriuant; in quo tamen, ut ego
quidem arbitror, permultum falluntur. Rerum enim
H sua-

suarum peritus, probeque gnarus medicus, ipse sibi potest fortunam fabricari, eo quod LIVIO auctore lib. V. cap. XIX. cuncta, quæ summa ratione, consilioque acta sunt, fortuna semper sequitur. Neutiquam tamen mens est, unice & semper a prudentia medici auspiciatum sanandi successum deducere; sed ultro potius largior, vim quandam superiorem nonnunquam intercedere, summamque gratiam divinam in languoribus sanandis quamplurimum efficere, ita omnino, ut natura, eaque sæpe penitus depressa, miracula a medico nunquam prævisa faciat. Id quod ego sapius in aliis, & in me ipso aliquoties expertus scribo. Quicquid autem horum est, nisi ad casus plane extraordinarios respicere velimus; requiritur omnino sufficiens medici dexteritas, & in tractandis morbis peritia, si ex voto hi debent sanari. Quare TV, Clarissime CANDIDATE, optime huius rei conscius, in erudita proprioque Marte conscripta dissertatione TVA, quod potissimum medici officium sit, solidissime demonstrasti. Neque sane fieri potuit, quin scientiam omnium huc pertinentium rerum Tibi facile comparaueris. Postquam enim humaniorum litterarum cultura bene preparatus, & in academia olim Ienensi philosophiæ & medicinæ fundamentis probe imbutus, ante integros septem annos, commendatione parentis Tui honoratissimi, ad me accessisti, nullus dubitavi, quin TE in domum
me-

meam reciperem: cuius etiam incola per omne id tem-
pus, meusque conuictor fuisti. Qua ratione non so-
lum doctrinas meas, priuatissima etiam instructio-
ne usus, plane imbibisti fidelissimas; verum et-
iam in visitandis agris, consiliisque conscriben-
dis TE satis exercendi commodissimam habuisti
occasionem. Atque certe in omni hoc officiorum
genere insigniter mihi satisfecisti, Teque ita sem-
per fidum dextrumque inueni, ut nunquam me
pœniteat TVÆ conuersationis, Tuæque mihi
prestite opera. Nec TE unquam pœnitebit, quan-
tum ex data consiliorum copia sapientia medica ac-
ceperis; sed plurimum eadem, si ullus ex meis disci-
pulis, proficies. Non possum itaque, amicissime
CANDIDATE, quin TE, ad honores doctorales
capessendos, & ad artis exercitium abeuntem, magno
plausu & gratulatione prosequar, faustosque & fe-
lices successus omnibus Tuis conatibus, in maximum
reipublicæ & agrotantium emolumentum, sincere ap-
precer. Latabor ego, quoties in TE efflorescere,
plurimosque fructus proferre sapientia & experi-
entia semina, quæ animo Tuo tanquam fertili agro
commisi, animaduertero. Vale! Dabam Hala Mag-
deburg. a. d. XXVII. April. MDCCXXXII.

NOBILISSIMO ET DOCTISSIMO
DOMINO CANDIDATO

S. P. D.

IOANNES HENRICVS SCHVLTZE,

Multi iam anni sunt, ex quo Tecum mihi crebra consuetudo fuit, indeque sat multa occasio TE penitus cognoscendi. Siue enim domi mea de rebus ad communem artem pertinentibus collocuti sumus, siue in publico prytanei nostri auditorio differentem & candidatorum sententiis examinandis operam nauantem audiui: semper mihi abunde satis fecisti, tam modestia & honestate; quam iudicii accurata moderatione, & disertis oris tersa & eleganti facundia. Nec defuit occasio spectandi Tuam in agrotis curandis gnauam industriam, & in causis morborum perite coniectandis promittudinem, inque medela perspectis causis accommodanda felicitatem. Qua cum ita sint, pridem a me cognita, non solum dilexi TE, sed penitus amaui, nullamque praetermisi occasionem, qua efficere possem, ut intelligeres, quanti TE faciam. Non possum itaque non hodierno die obsequi animo meo, TIBIque infulas doctorales, quas suscepturus es, toto

toto animo gratulari. Faxit Deus, sine cuius nomine frustra conamur mortales, ut, quae adhuc tam exoptatum successum habuerunt, res tuae, laetis quotidie incrementis altius exsurgant, TUque amplissime consequaris, quae virtus Tua atque doctrina, idque humanum genus quouis officiorum genere bene merendi studium, quod in TE semper cognouimus, promerentur. Vale. Scripsi die XXVII. April. MDCCXXXII.

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE
CANDIDATO

P. S. D.

W. BECKHOFF.

OMnibus, qui TE noscunt, praeter solidissimam scientiarum, qua polles, cognitionem, suavissima sane consuetudo in deliciis fuit. Hac Tibi me etiam reddidit obstrictissimum. Mibi enim, necessitate nonnunquam postulante, Samico & salubri consilio adfuiſti. Est igitur meum erga TE officium, quod hancce qualemcunque gratulationem de summis, quos nunc in ordine Medico capessere paras, bonori-

H 3

bus

*bus iure flagitat. Faxit summum Numen, ut semper
secunda fortuna & consulendo & medendo fruaris;
seruet TE saluum ac incolumem Nobilissimæ Gen-
ti Tuæ, & quam diutissime superstitem. De meo
autem erga TE animo Tibi persuasum babe, nullo
tempore studium meum Tibi defuturum. Vale. Da-
bam Hale Salicæ V. Nonar. Maii MDCCXLII.*

Sank recht, geehrter Freund, geh unverzagt drauf loß,
Und gib der Empirie nur wieder einen Stos.
Man sieht ja täglich noch der Leute blinden Hauffen
In die verkehrte Cur verkehrter Aerzte lauffen.
Raum hat vielleicht ein Kraut der Fieber Blut gedämpft,
Hie mit dem Podagra, dort mit der Schwulst gekämpft:
So gleich wird dessen Krafft zur Panacee erhoben,
Nur thut sie nicht hernach, wie vormals, gleiche Proben.
Warum? **Du** zeigst es ja, daß keine Arzenei,
Auch selbst in gleichem Fall, von gleicher Wirkung sey;
Und daß man jedesmal nach klugen Regeln schliesse,
Bey wem sich das und das am besten ordnen liesse.
Diß ist der sichere Grund, worauf die Praxis ruht,
Durch den ein kluger Arzt oft rechte Wunder thut:
Diß sind die Lehren auch, die unser **Hoffmann** giebet,
Die **Du** geraume Zeit von Ihm gehört, geübet.
Drum da der Doctor Hut ietzt **Deine** Scheitel ziert,
Was Wunder, wenn auch mich der frohe Wechsel rührt.
Seh! zeige nur der Welt, **Du** seyst im Doctor-Orden,
Und zwar mit allen Recht, ein würdig Mitglied worden.
So gibt die Wissenschaft **Dir** längst verdienten Lohn,
Hygea nimt **Dich** auf als ihren ächten Sohn,

Und

Und Du steigst höchst beglückt in ihren Ehren Tempel
Zum Dienst so wohl, als Ruhm, und andern zum Exempel.

Hiermit wollte seine Schuldigkeit bezengen

Johann Jacob Weber

Halenf. Medic. Cult.

Fama jubes, TVA quam virtus probitasque pararunt,
Vt TIBI vix noti præmia digna ferant.

Præmia sunt laudes, virtutis gloria merces,
Monstrant TE fortem parta tropæa VIRVM;

Nam solus pugnās, vincis Laurumque virentem
Præripis innumeris, quam duce forte refers.

O miras igitur vires, certamina rara!

Ostendis: TVA quid sedula cura queat.

O miram fortem! cepisti ex fonte salutis

Fructus, qui fuerat summus in arte senex.

Hinc ego non miror: dant fata secunda triumphum,

Cui fortuna fauet, sparta petita manet.

*His conceptam ex egregio specimine leti-
tiam contestatur, ac Prænobilissimo Do-
mino Doctorando, Amico Æsumatissi-
mo, meritis honores, adjunctis omni-
gena felicitatis votis gratulatur.*

Alexander Ioannes Augustus Hübner

Stadenfis Med. Candidat.

Nescio, quis genius, quæ mens mortalibus infit,

Vt medicum sese fingere quisque velit.

Quilibet astra petit, morbos depellere curat,

Quam-

Quamvis perniciēs morsque sequatur atrox,
Sic artis cursus, sic cedunt coepta proterua,
Si ratio latitat, consiliumque deest.
Is nihil efficiet, qui non, quis nexus & ordo
Causarum morbi, perspicit atque videt,
Nec felix artis pertinget ad intima nostrae,
Quem non doctoris sedula lingua docet;
Sic ea consequitur, quæ quivis quarit & ambit,
Et multis tempus forsque maligna negat.
Non ergo mirum, medica TE, FAVOR, in arte
Tam bene fundata cognitione frui.
Namque sub auspiciis HOFFMANNI dogmata magni
Viu felici reddita firma tenes.
Hoc satis euincit TVA dissertatio docta,
Quæ, quibus es diues, detegit artis opes;
Hinc TIBI de tanto, CARISSIME FAVOR, honore,
Gratulor ex animo, multaue fausta precor.

*Hæc benevolentia ac integritatis sue
restandæ causa apposuit*

Ernest. Anton. Nicolai
Med. Cultor.

01 A 6597

ULB Halle

003 092 429

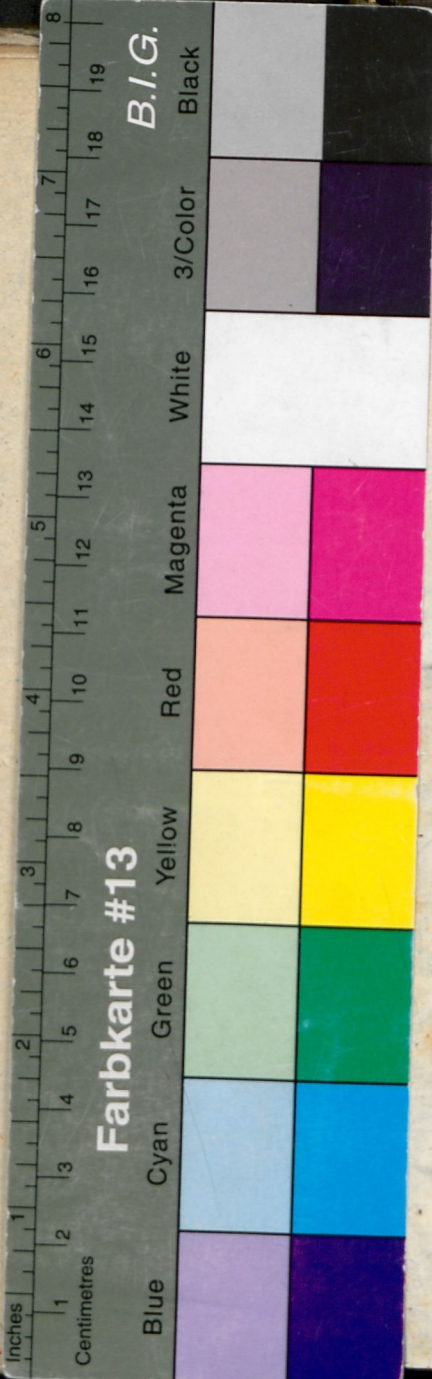
3

DISSERTATIONEM SOLLEMNEM
DE
SPECIALISSIMA MEDENDI
METHODO
OMNIS FELICIS CVRATIONIS
FVNDAMENTO

PRO HONORIBVS DOCTORIS

Ad D. April. cō Iso c c xxxiii.

H. L. Q. C.

PVBLICE DEFENDET

CHRISTIANVS FRIDERICVS DANIEL,

SONDERSHVSA-SCHWARZBYRGICVS.

HALÆ MAGDEBYRGICÆ

Typis JOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

